

М.С. Пономарьова, канд. екон. наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

РЕГІОНАЛЬНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

У статті висвітлене питання розвитку харчової промисловості при забезпеченні національної безпеки, підкреслене головне завдання держави як системи національних інтересів при забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку ефективного функціонування суспільства, внутрішньої стабільності, соціальної злагоди, харчової промисловості в рамках розвитку та дії регіональної політики.

***Ключові слова:** харчова промисловість, продовольча безпека, регіональний стан, національні інтереси.*

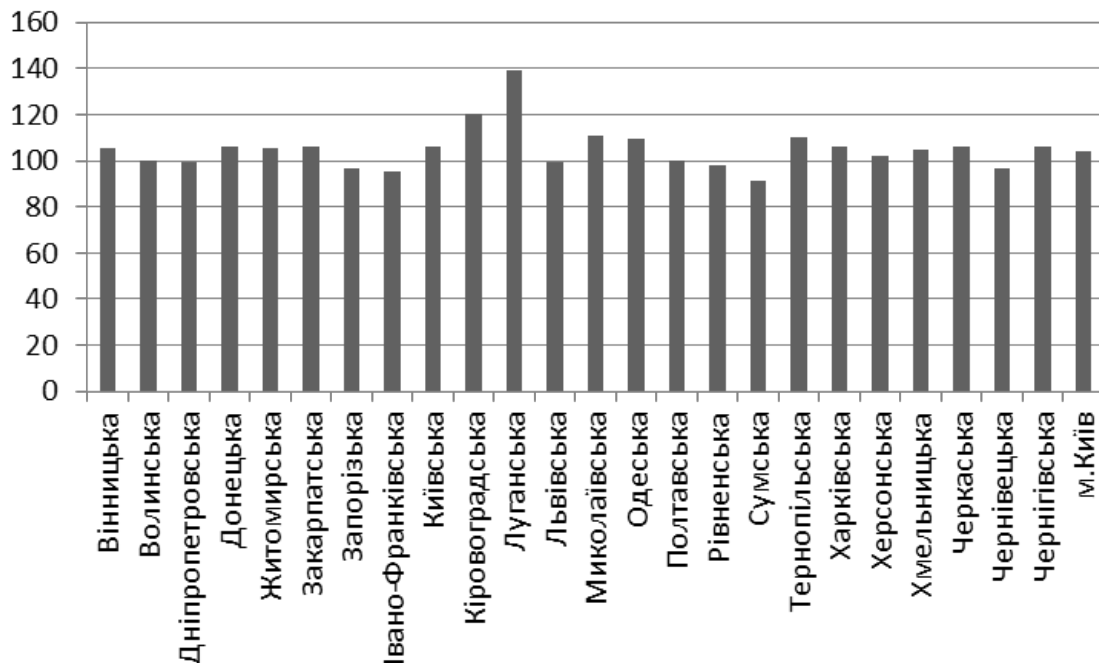
Постановка проблеми. Познаки сучасного буття України виводять у ранг чільних завдань формування та усвідомлення національних інтересів як базових засад послідовної й цілеспрямованої політики. Захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в різних сферах життєдіяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз є національною безпекою країни. Головним критерієм якої є самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення з мінімальним ризиком збитку для базових цінностей її нинішнього стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Харчова промисловість є важливою частиною агропромислового комплексу. До її складу входять галузі, підприємства яких виробляють продукти харчування, а також мило, тютюнову, парфумерно-косметичну продукцію та ін. Проте низька віддача природно-ресурсного потенціалу, який використовується у сільському господарстві пояснюється насамперед відсутністю ефективного власника, безгосподарним ставленням до землі, недосконалими технологіями виробництва, недотриманням науково-обґрунтованих норм ведення землеробства, хибною практикою максимального залучення земель до обробітку, недостатнім внесенням мінеральних добрив, необґрунтованою ціновою політикою, відсутністю достатньої кількості сільськогосподарської техніки та її низькою якістю, невиконанням природоохоронних заходів. За нинішніх умов влада ризикує втратити довіру народу, якщо не віднайде оптимальних способів, форм і методів

поєднання державних і особистих інтересів, узгодження їх з національними та регіональними інтересами нашої країни.

Формування цілей статті. Беззаперечне завдання будь-якої держави в системі національних інтересів є забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення ефективного функціонування суспільства, внутрішньої стабільності, соціальної злагоди, що підкреслює важливість харчової промисловості та її забезпечення в рамках розвитку та дії регіональної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека є основним рівнем продовольчого забезпечення нації та суспільства, що виступає гарантом соціальної стабільності та політичних інтересів суспільства, розвитку нації, економічного зростання. Нині площа сільськогосподарських угідь в Україні становить 41,9 млн гектарів, у тому числі ріллі – 33,3 млн гектарів. У розрахунку на одного жителя в Україні припадає 0,81 гектара сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,64 гектара ріллі, тоді як у середньому по Європі ці показники становлять відповідно 0,44 і 0,25 гектара. Однак ефективність використання земель в Україні значно нижча, ніж у середньому в Європі. Індекс промислової продукції у 2016 році відсотків до відповідного періоду попереднього року має значні коливання за всіма регіонами країни.

Рис. 1. Індекс промислової продукції 2016 р., відсотків до відповідного періоду попереднього року

Підприємства харчової промисловості мають в Україні повсюдне розміщення. Індекс промислової продукції в Україні виступає як

середньозважена величина, основу вагової структури якої складають дані про розподіл валової доданої вартості між промисловими видами діяльності, із відповідних індивідуальних індексів по кожному товару. Найбільший індекс промислової продукції був в Луганській області 139, та найменший в Сумській 91,2. Нині в АПК зосереджена більша половина як виробничих фондів, товарів народного споживання та працюючого населення. Низка галузей сировинної орієнтації мають зональне поширення відповідно до вирощування сільськогосподарської сировини.

1. Основні показники соціально-економічного розвитку Харківської області

	2016 р.	Темпи зростання (зниження), %	
		2016 р. до 2015 р.	2015 р. до 2014 р.
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) ¹ , млн грн	115147,0	х	х
Індекс промислової продукції	х	106,7	88,2
Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва	х	106,5	97,2
Експорт товарів, млн дол. США ¹	915,1	76,6	69,8
Імпорт товарів, млн дол. США ¹	1317,5	113,1	67,4
Сальдо (+, -) ¹	-402,4	х	х
Оборот роздрібною торгівлі, млн грн	95788,5	104,3	81,0
Середньомісячна заробітна плата одного працівника			
номінальна, грн.	4358 ¹	120,6 ¹	116,4 ¹
реальна, %	х	106,3 ¹	76,3 ¹
Заборгованість із виплати заробітної плати ⁴ , млн грн	218,2	х	146,1
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду, тис. осіб	23,6	х	х
Індекс споживчих цін	х	114,1 ⁵	144,2 ⁵

Визначальну роль у розміщенні підприємств галузей харчової промисловості відіграють сировина і споживач. Ті з них, які використовують мало транспортабельну сировину (що швидко псується) або велику кількість сировини, тяжіють до неї (цукрова, олійна, рибна, плодоконсервна, маслоробна та ін.). Галузі, в яких затрати на транспортування готової продукції більші, ніж на перевезення сировини, орієнтуються на споживача (кондитерська, хлібопекарська, пивоварна,

молочна та ін.). І на сировину, і на споживача орієнтуються м'ясна, борошномельно-круп'яна, тютюнова та інші галузі.

Аналіз виробництва м'яса свиней свіжого свідчить, що виробництво м'яса в Харківській області у 2015 р. складало 10884 т, що складає лише 4,2 % від загального обсягу в Україні. При цьому у 2015 році виробництво було на 0,8 % меншим ніж у 2014 р., й на 70,4 % більше ніж у 2012 р. та на 43,3 % більше ніж у 2011 р. З виробництва м'яса свиней свіжого Харківщина займає серед регіонів шосте місце. В той час коли в передових позиціях Донецька – 22,0 %, Полтавська – 18,3 %, Дніпропетровська – 10,5 %, Львівська – 10,4 %, Київська область – 8,4 %.

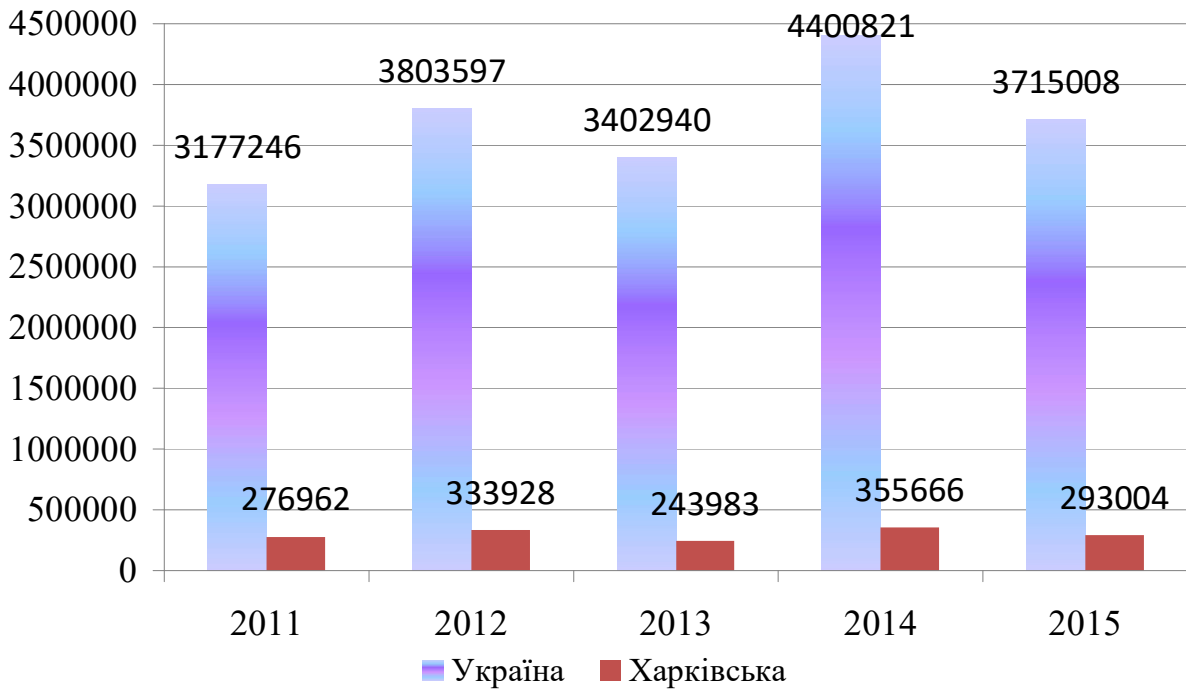
Аналіз виробництва м'яса свійської птиці свіжої чи охолодженої за регіонами свідчить, що виробництво м'яса в Харківській області у 2015 р. складало 17487 т, що складає лише 0,02 % від загального обсягу в Україні. При цьому у 2015 році виробництво було на 18 % меншим ніж у 2014 р., й на 44 % більше ніж у 2011 р. Харківщина займає серед регіонів восьме місце. В той час коли в передових позиціях Черкаська область. Її виробництво складає від загального обсягу 34,5 %.

Виробництво виробів ковбасних та подібних продуктів з м'яса, субпродуктів чи крові тварин та подібних виробів і харчових продуктів на їхній основі (крім виробів ковбасних з печінки і готових продуктів та страв) в Харківській області має шосте місце в аналізі регіонів. Її частка склала 6,6 %, поступаючись Дніпропетровській, Полтавській, Донецькій областям.

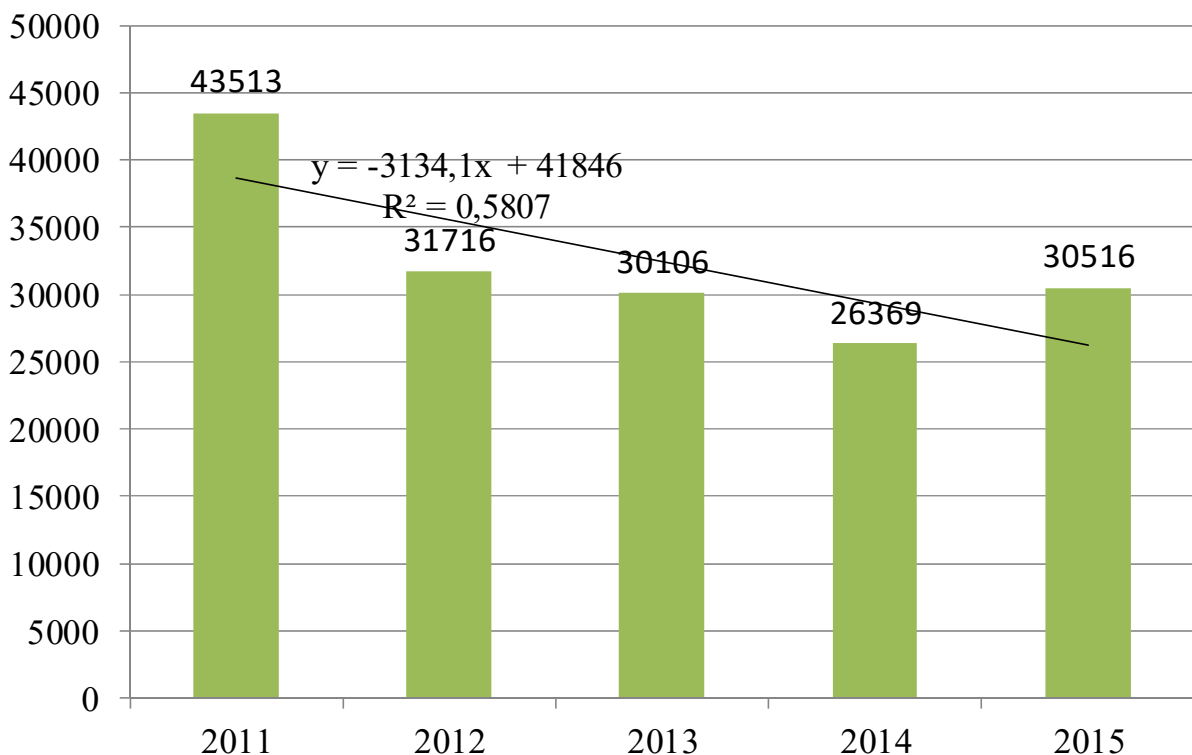
Лише одинадцять регіонів країни займаються виробництвом соку яблучного, проте Харківського регіону серед них немає.

Виробництво олії соняшникової нерафінованої та її фракцій (крім хімічно модифікованих) в Харківській області мало з 2011-2015 р. не значні коливання. У 2015 р. виробництво складало 293004 т, що складає майже 8 % від загального обсягу 3715008 т по країні.

Виробництво молока та вершків незгущених і без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1%, але не більше 6% у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2 л в Харківській області у 2015 році складало 30516 т, що складає лише 6,5 % від загального обсягу в Україні. При цьому у 2015 році виробництво було на 16 % більшим ніж у 2014 р., й на 30 % меншим ніж у 2011 році. Харківщина займає серед регіонів четверте місце, поступаючись Київській, Полтавській та Дніпропетровській областям.

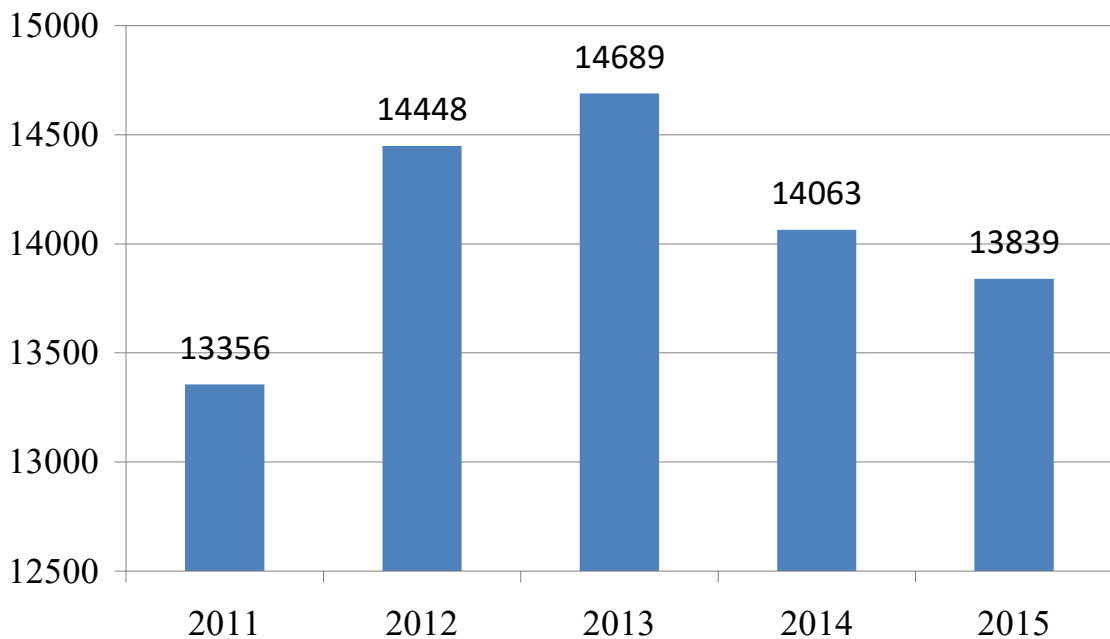
Рис. 2. Виробництво олії соняшникової нерафінованої та її фракцій (крім хімічно модифікованих) в Харківській області та в Україні, 2011-2015 р. т

Рис. 3. Виробництво молока та вершків незгущених і без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1 %, але не більше 6% у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2 л в Харківській області, 2011-2015 р. т

За досліджений період з 2011-2015 рр. Харківській області належать 4 % виробництва масла вершкового жирністю не більше 85%.

Найбільші потужності має Харківщина у 2015 р. складало 13839 т, що складає 20,4 % від загального обсягу в Україні. За досліджуваний період найменша частка 17,5 % була у 2011 р. Харківщина займає серед регіонів третє місце, так на 2 % у 2015 р. поступається Київський та на 12 % Миколаївський областям (рис. 4).

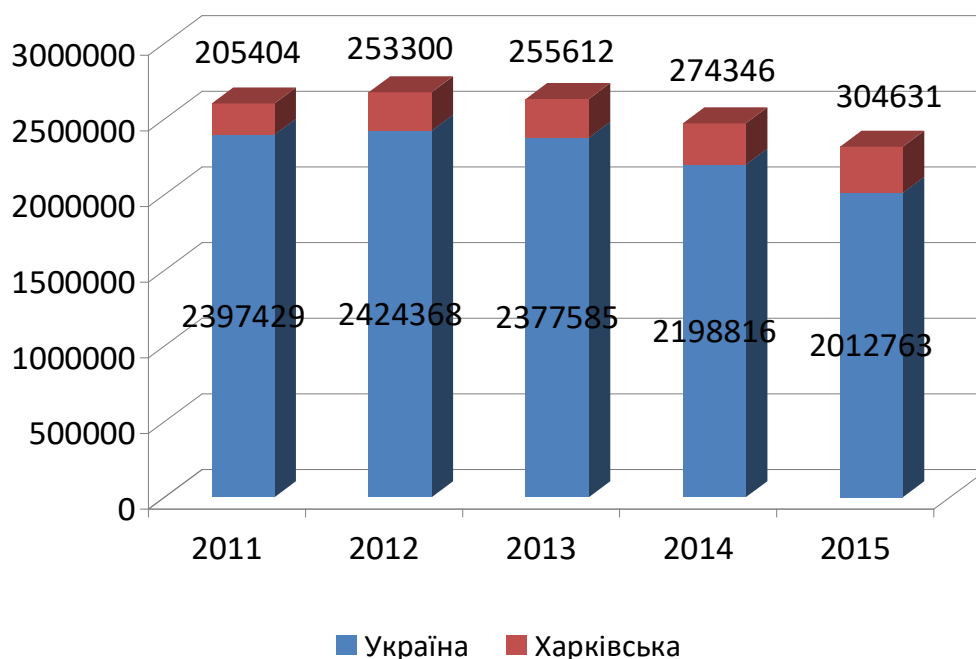

Рис. 4. Виробництво сиру свіжого неферментованого (недозрілого і невитриманого; уключаючи сир із молочної сироватки та кисломолочний сир в Харківській області, 2011-2015 р. т

Незначні потужності в кількості 883 т має Харківщина у 2015 р. з виробництва сирів сичужних (тертого, порошкового, голубого та інших неплавлених сирів; крім свіжого сиру, сиру із молочної сироватки та кисломолочного сиру), що складає майже 1 % від загального обсягу по країні, що є найменшими за досліджуваний період проти 3 % у 2013 та 2 % у 2011 р. Четверте місце належить Харківщині з виробництва молока і вершків коагульованих, йогурту, кефіру, сметани та інших ферментованих продуктів, що у 2015 р. складає 11 % , а це 28709 т.

Харківщина є лідером й займає перше місце з виробництва борошна пшеничного чи пшенично-житнього. Так її частка складала у 2015 р. 15 % в кількості 304631 т., що на 48,3 % більше ніж у 2011 р.

Слід зазначити, що саме продукція, яку виробляють підприємства харчової промисловості є товарами як вжитку так і першої необхідності, а тому їх постійне оновлення, випуск, накопичення формують існуючий попит та підкреслюють регіональну складову та її особливість.

Рис. 4. Виробництво борошна пшеничного в Харківській області та в Україні, 2011-2015 р. т

Одне із основних завдань, що стоять перед підприємствами харчової промисловості – це задоволення попиту споживачів шляхом пропозиції якісних продуктів широкого асортименту [3].

Висновки. Як основний координатор соціально-політичної системи держава повинна виконувати основне своє завдання а це підтримка національних інтересів, забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення прав людини. Потужна харчова індустрія є головною умовою забезпечення національних інтересів держави та її регіонального розвитку.

Бібліографічний список: 1. Дейнеко Л.В. Стратегія розвитку харчової промисловості України та її регіонів (областей) на період до 2015 року: монографія / За ред. проф. Л.В. Дейнеко. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 212 с. 2. Збірник «Промисловість України». Державна служба статистики України. – К. 2015 р. – 382 с. 3. Якимчук Т.В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т.В. Якимчук // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106). – С. 162-168.

Пономарёва М.С. Региональная составляющая развития пищевой промышленности при обеспечении национальных интересов. В статье освещен вопрос развития пищевой промышленности при

обеспечении национальной безопасности, подчеркнута главная задача государства как системы национальных интересов при обеспечении продовольственной безопасности, развития эффективного функционирования общества, внутренней стабильности, социального согласия, пищевой промышленности в рамках развития и действия региональной политики.

Ключевые слова: пищевая промышленность, продовольственная безопасность, региональное состояние, национальные интересы.

Ponomarova M.S. Regional development facility for the provision of national interests. The food industry is an important part of the agro-industrial complex. It includes industries whose enterprises produce food, as well as soap, tobacco, perfumery and cosmetic products, etc. However, the low returns of the natural resource potential used in agriculture are explained primarily by the lack of an effective owner, the lack of management of the land, the imperfect production technologies, the non-observance of scientifically sound farming norms, the misguided practice of maximizing land use to cultivation, the inadequate use of mineral fertilizers, and unfounded Price policy, lack of sufficient quantity of agricultural machinery and its low quality, is not fulfilled pits environmental measures. Under current conditions, the government risks losing the trust of the people if it does not find the best ways, forms and methods of combining state and personal interests, reconciling them with the national and regional interests of our country.

The undeniable task of any state in the system of national interests is to ensure food security, to ensure the effective functioning of society, internal stability, social harmony, which emphasizes the importance of the food industry and its provision in the framework of development and action of regional policy.

Food security is the main level of food security for a nation and a society that guarantees the social stability and political interests of society, the development of the nation, and economic growth. The index of industrial production in 2016, the percentage of the corresponding period of the previous year has significant fluctuations in all regions of the country. One of the main tasks faced by food industry enterprises is satisfaction of consumer demand by offering a wide range of quality products. As the main coordinator of the socio-political system, the state must fulfill its main task, which is to support national interests, ensure food security, and ensure human rights. A powerful food industry is a prerequisite for ensuring the national interests of the state and its regional development.

Key words: food industry, food security, regional status, national interests.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2017 р.